

Utmönstring av vårdåtgärder som saknar patientnytta

Delredovisning

S2024/01266

Projektägare: Anders Berg

Projektledare: Alexander Nordgren Selar

Projektmedarbetare: Birgitta Pleijel

Avdelningen för Kunskapsstyrning hälso- och sjukvård

Regeringsuppdrag till Socialstyrelsen

(240620)

- Delredovisning 10 december 2024
  - Kartlägga och klassificera vårdåtgärder som inte ger patientnytta
  - Redogöra för de tidiga inspel myndigheten fått från initiala dialogsamtal med olika intressenter
  - Beskriva planen för det fortsatta arbetet med uppdraget
- Slutredovisning 10 december 2025
  - Identifiera faktorer som har betydelse för utmönstring av vårdåtgärder och bidra till ett bättre kunskapsläge om betydelsen av utmönstring av vård som saknar värde
  - Utforma ett verksamhetsnära stöd till regionerna
  - Identifiera fortsatt utveckling inom området
  - Ge förslag på uppföljningsmodell/strategi

Tre skäl att utmönstra vård som saknar patientnytta

1. Patientnyttan väger inte upp riskerna
Vårdåtgärder som riskerar att orsaka skada i form av till exempel biverkningar och där patientnyttan inte väger upp för dessa risker, är ett hot mot patientsäkerheten.
2. Undanträngning tar onödiga resurser
Andra vårdåtgärder, som inte är direkt skadliga men som inte ger avsedd nytta, kan leda till undanträngning av alternativa och kanske bättre behandlingsmetoder.
3. Överdiagnostik och överbehandling kan få negativa konsekvenser
Om utredande åtgärder inte bidrar med viktig information kan det leda till såväl över- som underdiagnostik. För patienter kan det ge upphov till obehag, kanske felbehandling eller faktisk skada.

Ord och begrepp

- **Icke-göra** är insatser som hälso- och sjukvården inte bör utföra alls eftersom de saknar effekt eller har sämre effekt än annan behandling.
- **Lågvärdevård** inkluderar både icke-göra och vårdåtgärder som har en viss patientnytta, men där kostnaden är hög i förhållande till nyttan.
- **Onödiga insatser** syftar på alla insatser i hälso- och sjukvården som är onödiga, överflödiga, inte ger avsedd effekt eller väldigt låg nytta (kallas på engelska för "health care waste").

Kartläggning och klassificering av icke-göra-rekommendationer

- 12 av totalt 21 Nationella riktlinjer från Socialstyrelsen innehåller icke-göra-rekommendationer
- 4% av alla rekommendationer (83 st) utgörs av icke-göra
- 15% av alla rekommendationer utgörs av lågt prioriterade rekommendationer, 8-10 (på en skala 1-10)
- Orsaker till icke-göra är;

– Risk överväger nytta	40%
– Ingen effekt	37%
– Mindre nytta än andra alternativ	18%
– Bristande träffsäkerhet	4%
– Avsaknad av evidens	1%
- Åtgärdstyp;

– Behandling med läkemedel	51%
– Behandlingar exklusive läkemedel	34%
– Diagnostisering	9%
– Medicinska test	4%
– Förebyggande åtgärder	2%
– Organisering	1%

Följsamhet och hälsoekonomisk bedömning

- Följsamheten varierar kraftigt för icke-göra-rekommendationer. I genomsnitt utfördes vårdåtgärden **"aldrig" till 49%** (mätt av Socialstyrelsen med bland annat enkäter till regionerna under 2023).
- Hälsoekonomisk bedömning har gjorts för 24 av 83 st icke-göra-rekommendationer. Av dessa 24 bedömda åtgärder var **9 att anse som kostnadsineffektiva.**

Dialogsamtal med intressenter i hälso- och sjukvården under hösten 2024

- Utmönstring lyfts som ett led i att kvalitetssäkra och patientsäkra hälso- och sjukvården samt ett sätt att skapa utrymme för implementering av mer effektiva vårdåtgärder.
- Icke-göra-rekommendationer lyfts som centrala för att fasa ut verkligt ineffektiva och skadliga vårdåtgärder, men ansågs ha begränsad påverkan på prioriteringar i hälso- och sjukvården.
- "Kloka kliniska val" menar att läkare inte har tillräckligt med tid avsatt för kompetensutveckling, vilket gör det svårare att ta till sig av ny forskning och utveckling. Detta kan försvåra verksamhetsnära utmönstring.
- Det verkar dessutom vara ovanligt att verksamhetsnära personal har tid avsatt för att säkerställa att utmönstring av lågvärdevård prioriteras.

Slutsatser så här långt

- Sjukvården har behov av vägledning och stöd för att utmönstra vård som saknar patientnytta.
- Kunskapen om och definitioner av lågvärdevård behöver stärkas och anpassas till en svensk kontext.
- Utmönstring av skadliga vårdåtgärder är av största vikt eftersom dessa äventyrar patientsäkerheten.
- Socialstyrelsens icke-göra-rekommendationer verkar vara av begränsad betydelse för prioriteringar inom sjukvården och behöver kompletteras med utmönstring av andra vårdinsatser som kan anses som onödiga.

Plan 2025 för stärkt kunskap och utveckling av verksamhetsnära stöd till regionerna

- Bredda och fördjupa dialogen med intressenter i syfte att utveckla ett verksamhetsnära stöd.
- Ta del av utvalda verksamheters goda exempel på utmönstring.
- Söka vetenskaplig litteratur med fokus på identifiering av lågvärdevård och utmönstring samt exempel på utmönstringsarbete.
- Beskriva konsekvenserna av lågvärdevård utifrån ett hälsoekonomiskt resonemang.

